

انجمن فیزیک سوم

رضا منصوری

دانشکده فیزیک دانشگاه صنعتی شریف و پژوهشگاه دانش‌های بنیادی

دفتر مرکز نشر دانشگاهی

سال ۱۳۶۵-

از راست: دکتر رضا منصوری،

دکتر محمدرضا خواجه‌پور،

دکتر مهدی گلشنی،

دکتر محمد تقی توسلی

زمان، اوایل انقلاب، هنوز گنگ و مبهم بود و با نظریه‌پردازی‌های مرتبط با آن آشنا نشده بودم، اما حس قوی در مورد مظاهر آن داشتم. همین بود که مرکز نشر دانشگاهی محملی مؤثر برای این گونه فعالیت‌ها فراهم آورد.

پس بدیهی بود که به فکر فعال کردن مجدد انجمن فیزیک ایران بیفتم.

شنیده بودم که انجمن فیزیک، پیش از انقلاب وجود داشته است.

ثبوتی می‌گویند در یکی از سال‌های ۱۳۴۴ یا ۱۳۴۵ با گروهی از فیزیکدانان دانشگاه تهران در باشگاه نفت در تهران جمع شدند به منظور احیای انجمن فیزیک ایران؛ انجمنی که در اواخر دهه‌ی اول قرن چهاردهم حسابی تشکیل داده بود، زمانی که هنوز دانشگاه تهران احداث نشده بود! این تاریخچه بسیار باارزش است. این انجمن تا سال‌های ۱۳۲۳ یا ۱۳۲۴ فعال بوده، و یک نمونه از انتشارات آن در دفتر انجمن فیزیک موجود است؛ در شهرستان‌ها هم نماینده داشته است و حق عضویت هم پرداخت می‌شده! انجمنی که در سال‌های ۱۳۴۴ احیا شد، گفته می‌شود دو کنفرانس برگزار

اوایل انقلاب شرایطی به وجود آمد که هر کسی تصور می‌کرد ایده‌های خود را می‌تواند به راحتی محقق کند. من هم مستثنی نبودم. از دوران دانشجویی فکر رشد علم و رشد فیزیک و نجوم در ایران هیچ‌گاه راحتم نمی‌گذاشت. به همین علت، هنگامی که دو ماه پس از ورودم به ایران و به دانشگاه شریف، انقلاب فرهنگی شد، به کمیته‌های تألیف و ترجمه و سپس مرکز نشر دانشگاهی پیوستم. زمینه فراهم شد برای شناخت بیشتر جامعه‌ی فیزیک ایران و فعالیت در زمینه‌های گوناگون مرتبط با مظاهر یا نیازهای علوم فیزیکی کشور.

می‌دانستم که علم فیزیک را در ایران نمی‌شود رشد داد اگر انجمن فیزیک نباشد، اگر مجله‌ی فیزیک نباشد، و اگر دانشجوی دکتری فیزیک نباشد. می‌دانستم تحقیق انفرادی لازم است، اما کافی نیست! می‌دانستم سازوکارهای پیچیده‌ای در جامعه‌ی مدرن، علم را به پیش می‌برد که فعالیت‌های فردی تنها بخشی از آن است. آشنایی من با مفهوم اجتماع علمی و گفتمان علمی در آن

من اصرار داشتم شرکت کنندگان در این کنفرانس مبلغی برای شرکت پرداخت کنند، که اطرافیان به این پیشنهاد من خندیدند! آخر در آن سال‌ها رسم بود اگر همایشی برگزار شود نه تنها از شرکت کنندگان وجهی دریافت

**می‌دانستم که علم فیزیک را در ایران نمی‌شود رشد داد
اگر انجمن فیزیک نباشد، اگر مجله فیزیک نباشد و اگر
دانشجوی دکتری فیزیک نباشد.**

نشود، بلکه هدایایی هم به آنها پرداخت شود تا به شرکت رغبت کنند! بالاخره همکاران را متقاعد کردم هزینه‌ی شرکت دریافت شود. مبلغ یک‌صد و پنجاه تومان حق شرکت تعیین شد، که این رقم معادل یک‌چهارم حقوق من دانش‌یار دانشگاه بود! رقم کمی نبود؛ انگار این روزها حق شرکت ۶۰۰۰ تومان باشد! یادم هست برای افتتاحیه از وزیر علوم وقت، جناب آقای دکتر فاضل (پزشک جراح) دعوت کرده بودم. هنگامی که همایش شروع شد از وزیر خبری نبود. به دفترش زنگ زدم، گفتند وزیر اطلاعی ندارند. ظاهراً فراموش کرده بود. به سرعت از دانشگاه علامه به خیابان ویلا ساختمان وزارت رفتم. نتیجه این که وزیر را با خودم به محل کنفرانس بردم و با کمی تأخیر کنفرانس فیزیک ایران افتتاح شد! نزدیک به چهل سخنرانی در برنامه‌ی کنفرانس بود و از سخنرانی‌های تخصصی به معنای امروز خبری نبود، حدود ده سخنرانی عمومی هم که برگزار شد، بسیار کلی بود.

گرچه این اولین کنفرانس بعد از انقلاب بود، اما اصرار داشتم سابقه‌ی انجمن و همایش‌های آن حفظ شود؛ چون چندین کنفرانس، دست کم ۲ کنفرانس، قبل از انقلاب تشکیل شده بود و با وجود اصرار بعضی همکاران که نام آن را اولین کنفرانس فیزیک بنامیم من مخالفت کردم و بنابراین قرار شد از شمارش صرف نظر کنیم و صرفاً سال برگزاری را ذکر کنیم. در همین کنفرانس مسئله‌ی فعال شدن مجدد انجمن فیزیک مطرح شد. این مأموریت به من واگذار شد و این که پی‌گیری کنم سال بعد، انتخابات انجمن برگزار شود. سال بعد در کنفرانس فیزیک در دانشگاه صنعتی اصفهان مجمع عمومی تشکیل و انتخابات انجام شد؛ و این شروع مجدد انجمن فیزیک ایران پس از انقلاب اسلامی شد.

مطابق سنت، پنج نفر که بیشترین رأی را داشتند به عضویت هیئت مدیره درآمدند: ثبوتی، گلشنی، امینی، توسلی و من، برکشی و لامعی هم به عنوان اعضای علی‌البدل و افشار بکشلو نیز به عنوان بازرس انتخاب شدند. در اولین جلسه‌ای که اعضای هیئت مدیره دور هم جمع شدند ثبوتی اعلام کرد رئیس انجمن کسی باشد که بیشترین رأی را آورده است؛ بیشترین رأی را من داشتم. اصلاً نمی‌توانم پیش‌بینی کنم اگر من رئیس انجمن نمی‌شدم چه می‌شد، اما به طور قطع قهر نمی‌کردم و کار می‌کردم.

این گونه بود که انجمن فیزیک ایران مجدداً شروع به کار کرد و به سرعت زیرساخت‌های آن به وجود آمد و تعداد اعضای آن به سرعت افزایش یافت، و فعالیت‌های آن متنوع شد، و تنها در برگزاری همایش‌های سالانه محصور نشد: فیزیک‌سرا، شیشه‌ی اپتیک، کمیته‌های دانش‌آموزی و دانشجویی، کمیته‌ی نجوم و جوایز گوناگون برخی از این فعالیت‌ها شد؛ که همگی در ایجاد اجتماع فیزیکدانان کشور، و در تشویق جوانان به این که از رشته‌های پزشکی و مهندسی به سوی فیزیک رغبت بیشتری بکنند مؤثر شدند.

کرده است. که اطلاعات تنها یکی از آنها در اختیار انجمن است و آخرین تعداد اعضای آن، تا قبل از انقلاب اسلامی، ۴۳ نفر بوده است. تمامی این اسناد و اطلاعات را مرحوم دکتر آزاد در سال ۱۳۶۲ یا ۱۳۶۳ در اختیار من قرار داد، هنگامی که به لطف آقای دکتر کاشیگر و به همراه وی به منزل آزاد رفتیم که آخرین رئیس انجمن دوم، انجمن قبل از انقلاب، بود. آزاد سخاوتمندانه و با روی خوش، اطلاعات شفاهی و کتبی و هر آن‌چه داشت در اختیار من قرار داد. روحش شاد!

لازم است کمی از خلقیات ما دانشگاہیان در آن زمان را مثال بزنم تا به اهمیت این رفتار معقولانه و مترقی آزاد پی ببریم. انجمن‌هایی بودند که آخرین رئیس آنها چندین سال قبل از انقلاب انتخاب شده بود. این رئیس هیچ فعالیتی نمی‌کرد، و اجازه نمی‌داد هیچ گروه دیگری فعالیتی به آن نام شروع کند، و هیچ مجمعی برای انتخابات هم برگزار نمی‌کرد که نکند از ریاست بیفتد و دوباره انتخاب نشود. انجمن نجوم این چنین بود. انجمن فیزیک و شادروان آزاد این چنین نبود.

در همین سال‌ها گروه فیزیک مرکز نشر دانشگاهی با تمام قوا مشغول فعالیت بود؛ واژه‌گزینی می‌کرد، ویراستار تربیت می‌کرد، ترجمه‌ی کتاب‌های فیزیک و ویرایش آنها را مدیریت می‌کرد. وقت آن رسیده بود انجمن فیزیک ایران فعالیت مجدداً را آغاز کند. برگزاری کنفرانس بهترین فعالیت به نظر رسید برای طرح موضوع و شروع فعالیت مجدداً! این بود که اولین کنفرانس فیزیک ایران بعد از انقلاب در سال ۱۳۶۳ در تهران به مدت شش روز، در محل دانشگاه علامه طباطبائی، برگزار شد.

انجمن فیزیک ایران

دومین کنفرانس علمی فیزیک ایران

شنبه ۲۴، دوشنبه ۲۶، اسفندماه ۱۳۵۳

محل برگزاری

دانشگاه ملی ایران - تهران

IRANIAN PHYSICAL SOCIETY

SECOND CONFERENCE ON PHYSICS

TEHRAN, MARCH, 15-17, 1975

In The

MELLI UNIVERSITY OF IRAN

کتاب‌های ویراسته و با نثر روان! هر کدام از فعالیت‌هایی که اسم بردم معمولاً چند یا چندین قسمت داشته است که ذکر تاریخچه‌ی هر کدام خوب است در مرحله‌ای انجام شود. هیچ ادعا ندارم که ایده‌ی این فعالیت‌ها از من بوده است، بلکه همان‌گونه که ذکر کردم کوشیدم در مدت مسئولیت‌م در انجمن، و پس از آن هم، در حدی که از دستم برمی‌آمده است و هیئت مدیره‌ی انجمن می‌پذیرفته است، کمک کنم ایده‌های گوناگون همکاران محقق شود. از اواخر دهه‌ی شصت تا اواخر دهه‌ی هفتاد که خانم شیمی مدیریت اداری انجمن را به عهده گرفتند نظم بی‌نظیری برای دفتر انجمن پی‌ریزی کردند که اثرهای آن هنوز مشهود است. همواره می‌دانستم تقویت بخش اداری مهم‌ترین زیرساختی است که باید به آن توجه کرد.

اکنون که نزدیک به سی سال از شروع فعالیت مجدد انجمن می‌گذرد، خوشحالم که انجمن به موقع و به خوبی پایه‌ریزی شد و حالا هم به خوبی اداره می‌شود. خوشحالم از این که در مدت فعالیت‌م موفق شدم ایده‌های زیادی را به واقعیت تبدیل کنم و همکاران زیادی را تشویق به فعالیت در انجمن بکنم. هنگامی که می‌بینم همکارانی که زمانی توجهی به فعالیت انجمن نداشته‌اند پس از دهه‌ها آستین بالا زده‌اند و کمک کرده‌اند یا می‌کنند، بسیار شادمان می‌شوم. چه چیزی شادمانه‌تر از این که می‌بینم کنفرانسی با تنها چند سخنرانی کلی، حالا به حدود ۱۰۰۰ مقاله‌ی با ارزش علمی بین‌المللی علاوه بر سخنرانی‌های عمومی در زمینه‌های تخصصی تبدیل شده است؛ و چه چیزی شادمانه‌تر از این که شاهد بلوغ نسبی اجتماعی در کار جمعی انجمن اداری جامعه‌ی فیزیک ایران هستم، بلوغی که در ابتدای انقلاب اسلامی وجود نداشت، و در بسیار انجمن‌های دیگر هم هنوز به وجود نیامده است.

از همان ابتدا اساسنامه‌ی انجمن به طریقی نوشته شد که هیچ‌کس مجاز نباشد بیش از دوبار متوالی در هیئت مدیره‌ی انجمن باشد. این قید از این جهت پذیرفته شد که جلوی ریاست‌های مادام‌العمر گرفته شود، و چرخش مسئولیت‌ها به وجود بیاید. خوشبختانه، با وجود تمایل‌های زیاد در ایران و انجمن‌های دیگر به کنار گذاشتن این قید، انجمن فیزیک تاکنون این قید را حفظ کرده است. من دوبار اول به عضویت هیئت‌مدیره و رئیس انجمن فیزیک انتخاب شدم. البته پس از دوبار کنار رفتن، مجدداً بازگشتم. نمی‌دانم این کار خوب بود یا نه، اما مجاز بود و واقعیت یافت.

من هیچ‌گاه در دهم نپذیرفته بودم که رئیس انجمن باید «ریاست کند»، بلکه نقش اصلی او را «مدیریت»، یعنی اداره کردن وظایف و مسئولیت‌ها، و نیز توجه به نقش انجمن در جامعه می‌دانستم. اولین وظیفه‌ی مدیر را هم این می‌دانستم که بخش اداری و امکانات انجمن را به گونه‌ای فراهم آورد که توان تحقق ایده‌های فیزیکدانان را داشته باشد. بنابراین، از پی‌گیری هیچ ایده‌ای فرو نگذاشتم، گرچه کارها سخت و گاهی توان فرسا بود: ارتباط با صنعت، فعال کردن بخش دانشجویی، بخش دانش‌آموزی، تقدیر از پیش‌کسوتان، مذاکره با دانشگاه‌ها برای برگزاری کنفرانس سالانه، برگزاری کارگاه‌های تخصصی ملی یا بین‌المللی، دعوت از فیزیکدانان ایرانی مقیم خارج از کشور، پی‌گیری تأسیس نهادهای جدید آموزشی و پژوهشی، تأسیس جایزه‌های مختلف، راه‌اندازی صنعت شیشه‌ی اپتیک، همکاری با مجامع بین‌المللی از جمله انجمن بین‌المللی اپتیک، فعال کردن بخش دبیران فیزیک ایران، ترویج فیزیک در جامعه و برگزاری نمایشگاه‌های سیار فیزیک‌سرا، نمایشگاه بین‌المللی کتاب‌های فیزیک، و واژه‌گزینی و توجه به زبان علم، انتشار

شرایط اشتراک نسخه‌ی چاپی یا الکترونیکی «فیزیک روز»

در وبگاه آمده است.

www.psi.ir